

РЮНОСКЕ АКУТАГАВА СКИТНИКА ЕВРЕИН

Превод от японски: Дора Барова, 1986

chitanka.info

Легендата за Скитника евреин е позната на целия християнски свят. Тази история се разказва и в Италия, и във Франция, и в Англия, и в Германия, и в Австрия, и в Испания — почти няма страна, където да не е известна. Ето защо от дълбока древност легендата е тема на безброй произведения на изкуството. Да вземем например картината на Гюстав Доре или романите на Йожен Сю и Доктор Клори^[1]. Ако паметта не ми изневерява, в знаменитото произведение на Монк Луис^[2] редом с Луцифер и „Монахинята, която пие кръв“, се появява и Скитника евреин. В по-нови времена и Уилям Шарп^[3], известен с псевдонима си Фиона Мъклауд, използва легендата за основа на един разказ, чието заглавие не мога да си спомня сега.

И така, Скитника евреин е същият онзи злощастник, прокълнат от Исус Христос да скита вечно по света, да странствува по земята чак до деня на Страшния съд. В различните преписи той е под различно име — Картафил, Ахасфер, Бутадеус или дори Исак Лакедем^[4]. Древните писания не са единодушни и по отношение на професията му — в едни той фигурира като пазач пред портите на Сан Хедрим в Йерусалим, в други — като слуга на Пилат, а в трети е просто обуцар. Затова пък всички свързани с него предания и легенди са единодушни по отношение на причината да бъде прокълнат. А тя е следната: когато Христос, повлечен към Голгота, спрял пред дома му да си поеме дъх, евреинът не само че го обсипал с жестоки ругатни, но посегнал и го ударил яростно няколко пъти. Тогава Христос го прокълел: „Щом казваш да вървя, ще вървя, друго не ми остава. Затова пък ти ще чакаш, докато отново се завърна!“. Впоследствие евреинът бил покръстен на Йосиф от същия онзи Анания, който покръстил Павел. Така или иначе проклятието останало да тегне над него чак до последния ден на света. Холмайер^[5] например пише в своите записки „Ташенбух“, че на 22 юни 1722 година се бил появил в Мюнхен.

Но това са сведения от ново време. Иначе почти във всички писмени паметници от древността се среща нещо за него. Най-старите са навярно съставените от Матю Парис^[6] хроники на манастира Сент Албънс, според които по време на посещението на арменския архиепископ в манастира рицарят-преводач споменал, че Скитника евреин е чест гост на трапезата на архиепископа. За нещо подобно става дума и в поетичния летопис на фламандския историк Филип Муск, датиращ от 1242 г. Тези сведения ни дават повод да смятаме, че

към тринадесети век Скитника евреин вече е бил пребродил много страни на Европа и това не убягнало от вниманието на тамошното население. Сетне през 1505 г. легендарната личност се появява в Бохемия и помага на местния тъкач Кокото да изкопае заровеното шестдесет години преди това от дядо му съкровище. Следите на прокълнатия не свършват обаче дотук — през 1547 г. например цюрихският епископ Паул фон Айцен го заварва да се моли в една катедрала в Хамбург. Редица източници свидетелствуват, че до началото на осемнадесети век Скитника евреин се е появявал на различни места и в Северна, и в Южна Европа. Но за да не бъдем голословни, нека посочим поне най-сигурните дати. И така, през 1575 г. той е в Мадрид; през 1599 — във Виена; през 1601 — в Любек, Ревел и Краков. Ако се позовем на Рудолф Ботлеус, около 1604 г. евреинът се мярка и в Париж, след което минава през Наумбург и Брюксел, отбива се в Лайпциг и през 1658 г. е в Станфорд, където съобщава на болния от туберкулоза Самюъл Уолис едно свършено неизвестно, но сигурно средство да се излекува — настойка от два вида билки и бира. После, както вече споменах, Скитника евреин минава през Мюнхен, отбива се повторно в Англия, където отговаря на всички зададени му от професорите в Кеймбридж и Оксфорд въпроси, заминава през Дания за Швеция и оттам нататък следите му се изгубват напълно, тъй че до ден-днешен няма никакви сведения за него.

Мисля, че успех макар и съвсем накратко да изясня с казаното дотук що за личност е Скитника евреин и каква е историческата му съдба. Не това обаче е целта ми. Идеята на разказа ми е да изложи двата въпроса, които открай време тая в душата си по отношение на тази легендарна личност, както и да споделя с читателите колко удачно успех да ги разплета с помощта на случайно попаднал ми древен ръкопис. Възнамерявам тук покрай другото да изложи и съдържанието на този ръкопис. Но нека да започна с двата си въпроса.

Първият е чисто фактологически. Ясно е, че Скитника евреин се е появявал във всички християнски страни. Бил ли е в такъв случай и в Япония? Дори да оставим настрана днешна Япония, то така или иначе през втората половина на четиринадесети век^[7] по-голямата част от населението на Западна и Южна Япония е изповядвала християнството. В „Ориенталска библиотека“ на Дебло^[8] пише, че когато в началото на шестнадесети век предвожданиите от Фадил

арабски войски обсаждат Елван, Скитника евреин се появява в лагера им и заедно с Фадил отправят възгласи „Велик е аллах“. Не е ли това достатъчно доказателство, че по онова време той вече е бродил и из Изтока? Тогава излиза, че не е възможно да не се е явявал и в страната на феодалните аристократи даймьо, приели християнството, провесили златни кръстове на шиите си и мълвящи денонощно молитви; в страната, където съпругите на даймьо са се молили смирено пред образа на Дева Мария с броеници от корали в ръцете. Или, казано по-просто, възможно ли е тогавашните японци да не са били получили от чужбина ведно с другите атрибути на християнството и легендата за Скитника евреин? Това, в най-общи линии, е първият ми въпрос.

В сравнение с него вторият е малко по-особен. Скитника евреин се отнесъл грубо с Христос, в резултат на което бива прокълнат да се лута вечно по белия свят. Ала едва ли единствен той е измъчвал обречения на разпятие син божи. Едни например са надянали на главата Христова трънения венец, други са метнали на гърба му лилавото наметало, трети са приковали на кръста табелка с инициалите I.N.R.I.^[9] Не подлежи на съмнение и фактът, че хиляди са били онези, които са го замеряли с камъни или са го заплювали с дълбоко презрение и омраза. Защо тогава единствен Скитника евреин е бил прокълнат? И какъв е все пак скритият отговор на това „защо“? С него е свързан и вторият ми въпрос.

Години наред се лутах напразно из източните и западни древни писания, без да попадна на що-годе задоволителен отговор. Работата е там, че за Скитника евреин е писано прекалено много и аз, безспорно, не можех да се запозная с всички източници под слънцето, без да напусна пределите на Япония. Но ето какво се случи през есента на миналата година, тъкмо когато бях на границата на пълното отчаяние. Реших да направя един наистина последен опит и се впуснах в пътешествие из Рьохи и островите Хирадо и Амакуса^[10], където сред множеството древни писания, съхранявани там, попаднах случайно на ръкопис от годините Бунроку^[11]. В него, както може би вече се досещате, се споменава за Скитника евреин. Времето не ми позволява да разтълкувам подробно споменатия ръкопис, затова ще се огранича само с обяснението, че е нещо като паметна записка на тогавашния разговорен език, в която някакъв последовател на

Христовата вяра излага ширещата се по онова време мълва за прокълнатия клетник.

И така според ръкописа Скитника евреин се среща случайно с Франциск Ксавие^[12] в някакъв кораб, на път от Хирадо към Кюшу. Ксавие бил „заедно с придружаващия го праведник Симеон“, който всъщност разказал за случилото се на кораба на своите правоверни събратя. Мълвата се разнесла надлъж и нашир и след няколко десетки години стигнала и до ушите на автора на паметната записка. Ако се доверим изцяло на думите му, „разговорът между свети Франциск и евреина“ се превърнал в една от най-известните и интересни истории сред християнското население в страната и често се споменавала в най-различни проповеди. Ще се постарая да запозная отчасти читателите със съдържанието на този писмен документ и цитирайки отделни пасажии от него, ще се помъча да предам радостта си, че намерих чудесен отговор на своите въпроси...

Още в началото на записката се споменава, че корабът е бил „натоварен с всевъзможни плодове“, от което следва заключението, че действието се развива през есента. В следващите редове авторът споменава дори за смокини, тъй че всички съмнения относно годишния сезон отпадат. Освен споменатите вече лица други пътници, изглежда, не е имало. Колкото до времето, то действието очевидно се е развивало точно по обяд... Това приблизително са уводните думи на автора. Следователно, ако читателят желае да си представи що-годе сходна с тогавашната природна картина, то не му остава нищо друго, освен да се осланя на собственото си въображение и да нарисува пред очите си безбрежна морска шир, блеснала под жарките лъчи на слънцето като гръб на люспеста риба; натоварен със смокини и нарове кораб, а сред уханните плодове трима унесени в разговор европейци. Да, читателят трябва да прибегне към собственото си въображение, тъй като за мен е почти невъзможно в едно обикновено изследване да създавам живи природни картини.

Но ако читателят се затруднява да се справи сам, ще се опитам да подпомогна въображението му, като го запозная отчасти с описанието на външния вид на Скитника евреин, което Пек дава в своята „История на Станфорд“: „Сакото му бе лилаво — закопчано до долу. Панталоните му бяха в същия цвят и на пръв поглед съвсем не стари. Трудно бе да се определи дали белите му чорапи са памучни или

вълнени. И брадата, и мустаците му бяха съвършено бели. В ръката си държеше бял бастун“. Това описание отговаря дословно на думите на болния от туберкулоза Самюъл Уолис, за когото вече споменах. Нищо чудно при срещата си с Франциск Ксавие Скитника евреин да е бил облечен по съвсем същия начин.

Как обаче са разбрали, че това е не друг, а именно Скитника евреин? Авторът на паметната записка пише, че „докато светецът мълвял молитвата си, странникът също се молел смирено заедно с него“ и като видял това, Франциск пръв благоволил да го заговори. Още в началото на разговора Ксавие усетил, че събеседникът му не е какъв да е човек. И това, което разправял, и начинът, по който се изразявал, го отличавали коренно от авантюристите и пътешествениците, кръстосващи по онова време белия свят. „Заразказвал той подробно за миналото и настоящето на отвъдморския свят и се смаял от думите му не само правоверният Симеон, а и самият свети отец“, пише авторът. А когато Франциск най-сетне го попитал: „Откъде си, пътнито?“, събеседникът му отвърнал: „Аз съм странствуващ по света евреин“. В началото светецът навярно се усъмнил в правотата на думите му, защото го попитал: „Имаш ли смелостта да се закълнеш в божия рай?“, на което евреинът отвърнал: „Заклевам се!“. „Успокои се тогава светият отец и се увлече в разговор със своя събеседник.“ Ако се съди по споменатия разговор, поне в началото свети Франциск разпитвал с интерес за какви ли не истории, случили се в далечното минало, и не засегнал нито един религиозен проблем.

Разприказвали се двамата най-напред за „мисионерската кончина на света Урсула и единадесетте хиляди девизи“^[13], сетне станало дума за обществото на свети Патрик^[14] за пречистване от грях, преминали към делата на апостолите и лека-полека стигнали и до последните часове на Исус Христос по пътя към Голгота. Но малко преди да заговорят за това, свети Франциск накарал моряците да раздадат всекому поравно смокини и както пише авторът на паметната записка, двамата със Скитника евреин се нахранили заедно. По-горе, където писах, че тази паметна среща е станала през есента, спестих току-що споменатата подробност. Пиша за нея чак сега, защото тя едва ли има голямо значение... И така, разговорът им за Христовото разпятие бил приблизително следният:

„Видях с очите си нечовешките мъки на нашия свят повелител, заразкавал Скитника евреин. По онова време бях обуцар в Йерусалим и носех името Йосиф. В деня, когато всемогъщият Пилат произнесе присъдата си над нашия повелител, аз веднага изкарах цялото си домочадие пред портата на своя дом и колкото и да ми беше тежко на сърцето, накарах всички да гледат и да се смеят на изтерзания Христос.“

Според преданието Христос вървял „сред обезумялата тълпа“, заобиколен от фарисейските последователи и свещенослужители, и следвал, залитайки, селянина с кръста на гръб. Върху плещите на светия мъченик било наметнато лилаво наметало. На главата му бил надянат трънен венец. Освен това по ръцете и краката му аленеели като пурпурни рози следи от камшиците и дълбоки рани. Единствено непроменени оставали само очите му. „Неговите светли и чисти сини очи“ не издавали нито скръб, нито радост, в тях се таял някакъв необикновен израз... Те покъртили дълбоко, до дън душа, дори Йосиф, който не вярвал в учението на „сина на назаретския дърводелец“. Но ето какво споделя самият той пред свети Франциск: „Съзрях аз очите на нашия повелител и на душата ми стана някак мило. Навярно защото те тъй много приличаха на очите на покойния ми брат“.

Точно тогава, потънал в пот и прах, Христос спрял за миг, колкото да си поеме дъх, пред неговата порта... Навярно наоколо са стояли фарисеите с дебели кожени колани и нарочно оставени да пораснат дълги нокти. Навярно са се били струпали и блудниците с коси, посипани със синкав прах и намазана с благовонни масла плът. А може би и отляво, и отдясно да са сияели под лъчите на непоносимо жаркото слънце щитовете на безчетните римски войници... Кой знае? В старите ръкописи е казано само „множество народ“. Така или иначе, Йосиф „държал да покаже пред множеството предаността си към свещенослужителите“ и когато Христос спрял пред портата му, за да си поеме дъх, обуцарят с невръстния си син на ръце блъснал грубо Сина човечески и „му рекъл коравосърдечно, че скоро ще си почине там, на кръста, като на всичко отгоре го ударил яростно няколко пъти“...

Христос вдигнал бавно глава и го измерил с укор. Погледнал го гордо и величествено с очите, които тъй много приличали на очите на покойния брат на Йосиф, и казал: „Щом казваш да вървя, ще вървя,

друго не ми остава. Затова пък ти ще чакаш, докато отново се завърна!“.

Думите на Христос и очите му сякаш обгорили болезнено и от жаркия вятър на пустинята сърцето на Йосиф. Той дори не бил сигурен дали Христос наистина е изрекъл тези слова. Ала „проклятието проболо сърцето му и той почувствувал, че повече не може да си намери място“. Ръката, ударила Христос, сама паднала, омразата в душата му изчезнала без следа и той, все така с детето на ръце, се свлякъл на колене в прахта и понечил да целуне посрамен изранените нозе на Сина човечески с изтръгнати нокти, ала вече било късно. Подгонен от войниците, Христос се бил отдалечил на няколко крачки от портата му. Объркан напълно, Йосиф изпратил с поглед потъващото постепенно в тълпата лилаво наметало и в същия миг почувствувал, че от дъното на душата му се надига болезнено разкаяние. Не се намерил обаче никой, който да го съжали. Нито дори жена му и децата му, защото за цялото му домочадие постъпката му била равностепенна на безчестието на онзи, който бил надянал трънения венец върху главата на Христос. Нищо чудно тогава, че наизлязлата по улиците тълпа започнала да сочи Йосиф и да му се присмива. А той, без дори да забележи кога жена му изтръгнала детето от ръцете му, седял неподвижно на колене под палещите лъчи на жаркото йерусалимско слънце, способно да разтопи дори камък, засипван от пясъчните вихри на бавно надигащата се буря...

„Аз съм навярно единственият сред безчетното население на необятен Йерусалим, който си дава сметка за позорния грях спрямо Христос. Осъзнах греха си и тъкмо затова бях прокълнат. Онзи, който не разбира, че е сторил грях, не получава наказание от небесата. Аз понесох на раменете си всичкия грях, че Синът човечески бе разпнат на кръста. Но тъй като наказанието е и изкупление на греха, то аз ще съм единственият избавител на повелителя наш. За осъзналия своя грях наказанието и възмездието небесно са едно и също нещо.“ Тези негови думи в края на паметната записка са и отговорът на втория ми въпрос. Не е нужно, струва ми се, да се впускам в разсъждения колко той е верен, защото съм доволен дори само от това, че изобщо се добрах до някакво обяснение.

Ако някой друг е успял да открие сред древните писания по света отговор на моите въпроси относно съдбата на Скитника евреин, бих се радвал от все сърце да изслушам съображенията му. Лично аз

бих искал да придам на гореизложения си малък трактат по-завършен вид, прилагайки библиографска справка за източниците, от които съм черпил цитати, ала за жалост мястото не ми позволява. Ето защо ще се ограничи само с това да се позова на Уелингуд, че легендата за Скитника евреин черпи началото си от 16-а глава, 28-и стих на евангелието от Матей^[15] и от 9-а глава, 1-и стих на евангелието от Марка^[16].

10 май 1917 г.

---

[1] *Гюстав Доре* (1833–1882) — френски художник. *Йожен Сю* (Мари Жозеф дьо Сю, 1804–1857) — френски писател, автор на романа „Скитника евреин“.

Джордж Клори (1780–1860) — английски духовник и писател. Автор на „Салатиел: разказите за миналото, настоящето и бъдещето“ (1829). — Бел.р. ↑

[2] *Монк Луис* (Матю Грегъри Луис — 1775–1816) — английски духовник и писател. Знаменитото му произведение, за което става дума, е „Амброзио, или Монахът“ (1796) — шедьовър на „литературата на ужаса“, заляла Европа в края на XVIII век. В него се разказва за един испански духовник, който продава душата си на дявола. — Бел.р. ↑

[3] *Уилям Шарп* (1855–1905) — шотландски поет, прозаик и критик. — Бел.р. ↑

[4] Както посочва С. С. Аверинцев в „Мифы народов мира“, том I, легендата за Скитника евреин е много разпространена през средновековието в Европа. В най-ранните версии той се среща под името Еспер-Диос („уповавай се на бога“), Бутадеус („посегналия срещу бога“), Картафил. През късното средновековие най-често се среща като Ахасфер, а Исак Лакедем е фламандската традиция. Легендата за Скитника евреин навлиза в литературата през XIII век (хрониките на Матю Парис), като първоначално ударението пада на темата за разкаянието, а впоследствие — за наказанието. През 1602 год. се появява анонимната книга „Кратко описание и разказ за евреина, наречен Ахасфер“, която бързо се разпространява из различни страни и „раздвижва духовете“: през 1603 год. „виждат“ Ахасфер в Любек, през 1642 год. — в Лайпциг и т.н. През XVIII-XIX в. образът на Ахасфер преминава от сферата на религиозната вяра в лоното на

творческата фантазия — незавършената поема на Гьоте „Скитника евреин“ (1774), просветителският роман на К. Ф. Д. Шубарт „Скитника евреин“ (1787), незавършената поема на В. А. Жуковски „Скитника евреин Ахасфер“, философската драма на Е. Кине „Ахасфер“ (1833), авантюрният роман на Й. Сю „Скитника евреин“ (1844–1845) и други. Под името Йосиф Картафил Скитника евреин се появява в разказа на аржентинския писател Х. Л. Борхес „Безсмъртния“, който обаче е почти съвсем откъснат от първоначалната християнска легенда. ↑

[5] *Йозеф фон Холмайер* (1787–1848) — немски политик и историк. — Бел.р. ↑

[6] *Матю Парис* (?-1259) — английски духовник, принадлежащ към бенедиктинския орден, автор на хроники. — Бел.р. ↑

[7] Очевидно има грешка и става дума не за XIV, а за XVI век, тъй като тогава в Япония пристигат първите християнски мисионери. — Бел.р. ↑

[8] *Бартелеми Дебло* (1625–1695) — френски изтоковед. — Бел.р. ↑

[9] *Iesu Nazareus Rex Iudaeorum* (лат.) — „(Този е) Исус Назарянина — Царят Юдейски“. — Бел.р. ↑

[10] *Рьохи* — обобщаващо наименование на бившите провинции Хидзен (влиза в днешните префектури Сага и Нагасаки на остров Кюшу) и Хиго (сегашната префектура Кумамото на остров Кюшу). Остров Хирадо и островната група Амакуса се намират на изток от остров Кюшу — най-южния от големите японски острови. Християнството намира най-широко разпространение преди всичко в тези южни части на страната, за което допринася както наличието на голямото пристанище — град Нагасаки, така и отдалечеността от столицата и присъщите бунтарски настроения на южните феодали и самураи. — Бел.р. ↑

[11] 1592–1596 г. — Б.пр. ↑

[12] *Франциск Ксавие* (1506–1552) — йезуит, пристигнал в Япония през 1549 год. и станал първият проповедник на християнството в нея. По-късно бива провъзгласен от католическата църква за светец. — Бел.р. ↑

[13] *Света Урсула* — героиня на широко разпространена през средновековието в западноевропейските страни християнска легенда.

Според легендата Урсула — дъщеря на английския крал, привидно се съгласява да се омъжи за човек, когото мрази, но определя срок от три години. Междувременно тръгва към Рим, като по пътя се присъединяват към нея и други девизи, избрали Христовата вяра пред брака, и техният брой постепенно става единадесет хиляди. На връщане от Рим биват нападнати от хуните и убити. Света Урсула бива обявена от католическата църква за мъченица. — Бел.р. ↑

[14] *Свети Патрик* (389?-461?) — първият проповедник на християнството в Ирландия, впоследствие обявен за светец — закрилник на Ирландия. — Бел.р. ↑

[15] „Истина ви казвам: има някои от стоящите тук, които няма да вкусят смърт, докле не видят Сина человечески, да иде в царството си“ (ев. от Мат., 16; 28). — Бел.р. ↑

[16] „И рече им: истина ви казвам: тук стоят някои, които няма да вкусят смърт, докле не видят царството Божие, дошло в сила.“ (ев. от Марк, 9;1). ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.